

НИНОСЛАВ СТАНОЈЛОВИЋ

Др КАРЛО БЕЛОНИ (1812 – 1881) И ЊЕГОВ РАД У ЧАЧКУ

Нинослав Станојловић
УИ 35000 Јагодина
Кнеза Милоша 78

UDK: 929

Хатишерифом из 1830. године, којим је Србија стекла аутономију и Сретењским уставом из 1835. године, краткотрајним, али знаменитим јавноправним актом, створени су основни услови за организацију санитетске службе у овој малој балканској држави. Из ова два важна документа проистекао је одређени број санитетских уредби и упутстава, који су имали важност законских прописа, тако да је 1835. године кнез Милош Обреновић поверио бригу о санитету *Појечийшељсѣву внушарњих дела*, док је старање о „средсѣвима, којима би се здравље војника одржало, и о шѣишѣаљима и дружим за војску полезним заведенијама”, додељено *појечийшељу војних дела*.

Кнез Милош Обреновић, који се највише старао о здравственом стању народа, довођењем лекара, сузбијањем болести, отварањем болница и карантина, схватио је да се регуларна војска Кнежевине Србије, која се у тим временима стварала и организовала, не може замислити

без војних лекара и болница, односно уређеног војног санитета. И цивилним и војним санитетом, нарочито првих година по формирању, управљао је сам кнез, на чији је позив дошао и извештан број медиканара, углавном из суседне Аустрије. Према подацима из 1836. године у Србији је било на служби деветнаест дипломираних лекара, апсолвентата медицине и санитетских „*ипрактиччара*”.

Позивајући медицинске стручњаке кнез Милош Обреновић се надао да ће у сваком округу поставити по једног лекара, не рачунајући ту варошке болнице, гарнизоне, карантине, раштеле („*сасџанке*”) и бање, односно да ће пристићи, бар приближно, потребан број лекара. Како се то није десило, ови приспели и распоређени лекари обављали су више дужности, тако да су, на пример, војни („*гарнизони*”) лекари добили обавезу да обављају праксу и са цивилима.

Оснивање првих медицинских установа у Србији било је везано за потребе војне службе, пре свега гарнизона, тако да ће у периоду од 1836. до 1839. године, бити установљене војне болнице у Београду, Крагујевцу, Чачку, Карановцу и Ћуприји. Занимљиво је истаћи да је први пројекат „*Успиројенија војени шџишџаља*”, кога је саставио др Емерих Линденмајер, први српски војни лекар („*шџишџабс-докџор*”), и којим је предвиђен начин организовања појединих болница, њихово снабдевање и управљање, урађен тек крајем 1839. године, после абдикације кнеза Милоша. Због нередовног политичког стања, исти неће бити озакоњен у наредних неколико година.¹

У циљу бољег организовања војних послова и уопште успешнијег административног управљања, Србија је 1835. године подељена на четири велике војне области или команде и то: Подринско-савску, са седиштем у Шапцу, Дунавско-тимочку, са седиштем у Неготину, Шумадијску или Средоточну, са седиштем у Крагујевцу и Моравско-подринску, са седиштем у Чачку. Ову последњу војну област чинило је четири округа: ужички, руднички, чачански и крушевачки и њом је командовао генерал-мајор Јован Обреновић.

Седиште Моравско-подринске команде у Чачку, односно чињеница да је ту живео и кнежев млађи брат, давали су овој вароши значај, једног од важнијих војних и политичких центара Кнежевине Србије.

1. Р. Љушић, *Кнежевина Србији (1830–1839)*, Београд 1986, стр. 256, 416–418; *Зборник закона и уредаба у Књажесџивоу Србији у досадашњим зборницима нешџишџањих и издањих од 2. фебруара 1835. до 23. окџобра 1875. године*, Београд 1877, стр. 42–43, 46; В. Својанчевић, *Делатњосџи кнеза Милошџа на орџанизацији санџиџеџске служџе у Србији 1830–1839. године*, *Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae*, 1–2, Београд 1968, стр. 109–111; Р. Марковић, *Војска и наоружање Србије кнеза Милошџа*, Београд 1957, стр. 247–248.

Осим тога, Чачак је био седиште окружног начелства, окружног суда, епархије ужичке, среске управе, а имао је и четворогодишњу основну („нормалну“) школу и дворазредну гимназију („главну школу“). Сама варош, у којој је према списку спахијског дохотка из 1883. године, било 189 домаћинстава, личила је на типичну турску паланку, са кућама од дрвета, покривених сламом или шиндром. Средином тридесетих година деветнаестог века, као последица одласка Турака и масовног досељавања српског становништва, Чачак добија нову, урбанију физиономију, крунисану изградњом неколико јавних зграда и педесетак приватних, претежно трговачких, зиданих кућа. Како је у то време у вароши изграђено и пар зграда, претеча будуће касарне, намењених једном одељењу регуларне кнежеве гарде, које је ту повремено „гарнизонирано“, у пролеће 1836. године, Чачак је добио и прву војну болницу, односно војног лекара.

Први војни и уопште први школовани лекар, који је служио у Чачку, био је др Карло Белони. Њега је кнез Милош Обреновић, указом својим бр. 1105 од 23. марта 1836. године, поставио за војног лекара при Моравско-подрињској команди, са годишњом платом од 300 талира.

Карло Белони, по националности Словак, рођен је 16. октобра 1812. године у градићу Левице (Лева), од оца Гашпара Белонија и мајке Терезије, рођене Чаушански, као аустријски поданик, римокатоличке вероисповести, Његово родно место Левице је тада припадало северо-западној мађарској области Барш Мармеђа, док се данас налази у Републици Словачкој. По завршетку основне школе, Белони је у родном месту, такође, похађао и шесторазредну гимназију, да би потом три разреда („класе“) филозофије учио у Пожуну и Пешти. У периоду од 1830. до 1835. године студирао је медицину на Медицинско-хируршком факултету у Пешти, након чега је стекао три дипломе – „доктора медицине, маџистера окулистике и маџистера општехириције“. Као млад лекар, др Белони је „приватизирао у Пешти, њолак године“, да би се, после пријаве на конкурс за лекара у Србији, на коју је кнез Милош Обреновић позитивно одговорио, обрео у Крагујевцу, где се лично представио српском владару. Поставши 23. марта исте године, војни лекар у Чачку, али са обавезом да лечи и цивилно становништво. Др Белони се сусрео са великом здравственом непросвећеношћу житеља чачанског краја, који се до тада, као и цео српски народ, лечио у својим кућама или код народних видара. За теже болести ишло се код приучених лекара – грчких хећима или турских бербера. Лечили су и калу-

Ђери у манастирима, уз помоћ „*старославних*” књига – лекаруша, док су видари и костоломци видали ране и намештали поломљене кости. За психичке тегобе, болесници су се обраћали надрилекарима и врачарама. Један од таквих приучених народних лекара био је и Јосиф Николић, који се прочуо у чачанском крају, уочи доласка др Белонија.²

О свом дугогодишњем успешном раду у цивилном и војном санитету, али и о здравственим приликама у Србији од тридесетих до седамдесетих година XIX века, др Карло Белони оставио је писано сведочанство, на неколико табака, које је први историчар српске медицине умни полиграф др Владан Ђорђевић, обилато користио у писању своје вишетомне историје српског војног санитета. Нажалост, мемоари др Белонија неповратно су изгубљени, као и велики део богате писане заоставштине и библиотеке др Владана Ђорђевића, током аустро-угарске окупације 1915 – 1918. године. Фрагменти Белонијевих сећања су сачувани у Ђорђевићевим делима, а међу њима и вредан пажње опис војне болнице у Чачку 1836. године. О овој згради др Белони пише да је „*смештена у некој малој и шескобној механи, слабе и широке грађе, где је на широким клупама, некој врсти миндерлука, било наређано онолико сламњача, колико је било болесника, које сам лечио лековима из своје ручне апотеке*”.

У лето 1836. године у Србију је, из Босне, и поред оштрих санитарских и државних мера, ушла епидемија колере. Ове страшне пошастније био поштеђен ни чачански крај, тако да је средином јула, у три села среза драгачевског, забележено неколико смртних случајева. Чачанско окружно начелство је 23. јула обавестило Државни Совјет у Београду, да је, по „*изјасненију*” др Белонија „*20 јулија, холера болесни, овде у вароши зајочела*”. Описујући драматичну ситуацију у Чачку, он напомиње да је неколико лица већ умрло, и додаје да је „*зато његово њоловина жијеља овдашњих њолашених холером са својим фамилијама у гоору из вароши ушекло, и још ње њејресниано ушичу...*”. Овај акт Совјет је доставио кнезу Милошу Обреновићу, који је наредио Исправништву чачанском да „*одма у вароши лек њрошвиу колере објави... јер овим леком лечили се свуда многи и њиједно, ко је овим начином лечено умрло њије*”. Међутим, већ након два дана, 22. јула 1836. године у Чачку нису забележени нови случајеви оболелих од колере.

2. В. Михаиловић, *Из историје санитетија у обновљеној Србији од 1804–1860*, Београд 1951, стр. 122, 125, 434, 439; Р. Љушић, н.д., стр. 224; *Чачак у прошлости*, (приредио Р. Петровић), Чачак 1995, стр. 35–36, 38; Р. Марковић, н.д., стр. 251; Архив војно-историјског института (у наставку АВИИ), п. 14; к. 8, ф.1, бр. 351. Кондуит – листе официра српске војске за 1880. годину; В. Станојевић, *Историја српског војног санитетија*, Београд 1925, стр. 22–24.

У свим овим дешавањима, везаним за појаву и санирање епидемије колере у Чачку и околини, узео је активно учешће др Белони, који је за свој рад добио похвале од кнежевог брата, Јована Обреновића, команданта Моравско-подрињске војне области. Међутим, исцрпљен од даноноћног напорног рада, др Белони се разболео од „*врућице*” и неколико недеља провео у постељи. Како је био једини лекар у Чачку, у недостатку помоћног медицинског особља, иако је он сам безуспешно покушавао пар пута да обучи неке отреситије војнике за болничаре, др Белони се нашао у незавидној ситуацији. По његовом сећању помогао му је Господар Јован Обреновић, који је „*наредио да га варошца њаџирола њири њуџа њреко ноћ обиђе, јер никога није могао добити за новце, да га у болести чуви или да му пружи чашу воде*”.

Само што је прездравио у зиму исте, 1836. године, др Белони је добио нови одговорни задатак. Наиме, тада је у крагујевачком гарнизону, који је бројао око 500 људи, избила епидемија пегавог тифуса, од кога је за кратко време, оболело стотинак војника, иако су у касарни тада служила двојица војних лекара. Када је ова болест почела да узима смртни данак и број умрлих се свакодневно повећавао, односно када су од тифуса оболела и обојица војних лекара – др Карл Пацек и др Димитрије Капарис, кнез Милош Обреновић је одлучио да позове из Чачка др Белонија, који је одмах дошао и предузео мере за сузбијање заразе. Почетком 1837. године, зараза је престала, а др Белони је приписујући то себи у заслугу, у својим сећањима написао да је „*леје резултатне у лечењу исказао, затио штио је уџоџребио нарочитиу методу, користићећи валеријану, камфор, касџореум и еџисџостџик*”. Своје оболеле колеге, др Пацека и др Капариса, др Белони је морао, не само да лечи, него и да негује, јер болничара није било.

Успешно окончавши поверен му задатак, радећи и као лекар и као болничар, др Белони се вратио у Чачак, где га је, по његовом сведочанству, Јован Обреновић дочекао речима: „*Јавише ми из Крагујевца, да си њи најбољи мајџор*”.³

У Чачку је др Белони остао до 6. марта 1837. године, када је одељење „*гвардије*”, састава 160 војника, привремено премештено у Карановац. И у овој вароши он је основао војну болницу, у којој је на „*једној широкој клуџи било шестџ сламњача и шестџ ћебџа*”. Током наредна три месеца, како пише управник ове болнице, „*никад у њој није било више од четџири болесника, а четџио је била сасвим џразна*”.

3. Р. Марковић, н.д., стр. 265; В. Ђорђевић, *Истџорија Срџскоџ Војноџ Саниџџџџа*, I, Београд 1879, стр. 370–371, 434; В. Михаиловић, н.д., стр. 60–61; М. Мојсиловић – Р. М. Маринковић, *Здравствџво чачанскоџ краја*, Чачак 1979, стр. 34–36; В. Станојевић *Истџорија срџскоџ војноџ саниџџџџа*, стр. 58.

Похвална лекарска пракса и добре организаторске способности препоручили су др Белонија за нову дужност, тако да је 23. маја 1837. постао „*лекар ѓардејски*” у београдском гарнизону, са непромењеном платом од 300 талира годишње. У зиму исте године, у Београду, јављају се две онаке болести, прво у новембру, епидемија великих богиња, а након месец дана и епидемија тифуса, тако да је војна болница, у којој је једини лекар био др Белони, била препуна тешким болесницима. Пошто је болница била у једном крилу касарне, кнез Милош Обреновић је наредио да се болница премести у другу зграду, ван гарнизона. Иако са искуством „*најбољеџ мајстџора*” из борбе против тифуса у Крагујевцу пре годину дана, др Белони, који је, осим што је био једини војни лекар у гарнизонској болници, како сам каже, био и „*ајџојлекар и комесар болнице и џисар и цајџхаузџија (маџационер, џрим. ауџи.)*” тако да је после два месеца, посустао под теретом толиких дужности и сам се разболео од тифуса.

Почетком наредне 1838. године, на молбу књџиње Љубице Обреновић, др Белонија је посетио, тада једини београдски, и лични кнежев лекар др Бартоломео Куниберт, који је одмах после прве визите изјавио да је „*џамо џриљејчива болесџи и да он као фамилијаран човек, не може виџце у џџу болници уџи.*” Због тога је др Белони био приморан да из своје болесничке постеље лечи оболеле војнике, на тај начин што је, од мало опорављеног официра Јоце Швабе, добијао свакодневне извештаје о стању болесника, а онда је одређивао терапију и лекове за сваког понаособ. Коначно је после пар недеља др Белонију дошао у помоћ, из Крагујевца, др Херман Мајнерт.

Крајем 1838. године Ђуприја је добила касарну и постала седиште гарнизона „*кавалерије*”. Ускоро је у поменути гарнизон премештен и др Белони, који је ту, почетком 1839. године, основао и „*малу ѓарнизону болницу, у једној соби своџа сџана*”.

„*Усџиројениџем ѓарнизџоноџ воинсџива*”, које је кнез Милош Обреновић потписао 29. маја 1839. године, два дана пред своју абдикацију, распуштена је регуларна војска, коју је он сам уредио и спроведена је нова војна организација. Како је овим законом укинута коњица, то је, након три месеца, тачније 7. августа 1839. године, др Белони изашао из војске, како сам пише: „*... зајџо шџџо је у оно време кавалерија, џри којој сам служио укинуџа била*”.⁴

4. АВИИ, и. 14, к. 8, ф. 1, бр. 351; Р. Марковић, н.д., стр. 156, 252, 256–257, 265; В. Борђевић, н.д., стр. 372–373, 435, 437–438; В. Стапојевић, *Исџорија срџскоџ војноџ санџџеџиџи*, стр. 58, 66; В. Стапојевић, *Ликови и дела исџакнуџџих лекара у Србији џре оснивања Срџскоџ лекарскоџ друџџива*, Споменица Српског лекарског друштва 1872–1972, Београд 1972, стр. 35.

Пред крај прве владавине Кнеза Милоша Обреновића, привремени начелник санитетског одељења Попечитељства внугарњих дела, др Карл Пацек, иначе Белонијев земљак, предложио је Државном Совјету решења у вези озбиљнијег покушаја ширења система медицинске заштите. У свом акту од 17. априла 1839. године, др Пацек предвиђа постављење физикуса по свим окрузима и додаје да је „довољно познајо Високо Славноме Совјету, да су до сада сви окружја са лекарима оскудевала, а познајо је, исто иако и то, да би за сав Народ нужно и полезно било своје лекаре имати”. У продужетку др Пацек констатује да „за сада није можно сва Окружја с њравима и искуснима лекарима снабдејти”, односно да би шест окружних места требало „снабдејти Докјорима од часји” (Шабац, Београд, Смедерево, Ужице, Јагодина и Чачак), а седам вароши са „од часји искусним Хирурџима” (Ваљево, Београд, Милановац, Зајечар, Бања, Крушевац и Карановац), док би се два места (Крагујевац и Пожаревац) „могла с Гвардијским лекарима њомоћи”. Овај предлог је Државни Совјет прихватио, а већ 24. јула исте године, *Појечитиљь внујрених дела њолковник Ђорђе Протић* и др Пацек, сачинили су списак „Докјора и Хирурџа кои се за нека Окружја Појечитиљьсьивом внујрених дела, за лекаре њредлажу”.

„Гвардијски лекар” др Карло Белони је указом од 7. августа 1839. био постављен за физикуса Окружја јагодинског, са годишњом платом од 300 талира. Попечитељство внугарњих дела обавестило је о томе Начелство окружја јагодинског, дописом од 17. августа исте године. У свом извештају поводом овог дописа, Начелство наводи да је др Карло Белони положио заклетву 30. августа, када му је и предат декрет о постављењу и тако званично и формално постао први јагодински окружни физикус.

Почетком септембра 1839. године, а у вези са доласком физикуса др Белонија, Начелство окружја јагодинског добило је, од Попечитељства внугарњих дела, правила о раду физикуса, које је издало „Намесничесјво књажеској досјоинсјва”, 21. августа исте године, под називом „Насјавленија за окружне лекаре и физикусе”. Овим правилима, у 23 тачке, утврђене су дужности, обавезе, али и права окружних лекара приликом лечења народа и организовања санитетских мера на подручју њиховог делања, почев од праћења и санирања епидемија заразних болести, калемљења против великих богиња, справљања и обезбеђивања лекова, до надгледања сточних болести, али и администратвних послова итд.

У Јагодини је др Белони службовао од 7. августа 1839. до 26. маја 1841. године и за то време се сусрео са низом потешкоћа, које су произ-

илазиле из здравствене непросвећености народа, јер су оболели често избегавали његове услуге, чак и по цену кажњавања од власти. Према кондуит листи за 1840. годину, окружни начелник је имао повољно мишљење о раду др Белонија, истакавши да је „врло њочан особито при визитирању мртваца и калемљењу божиња”. Начелник Јеремија Станојевић је нарочито нагласио да физикус „апошеку држи досија повелику, лекове често нове набавља, сиромасима кои немаду чим лекове да илаше поклања, а од имућни наилаћује”.

Др Белони је, често, по позиву одлазио и у друге округе да би пружио лекарске услуге, тако да је између осталих вароши, 22. децембра 1839. године, посетио и Чачак, где је лечио Милосава Перуничиха, начелника окружја чачанског.

У пролеће 1841. године др Белони је још једном преузео ширу визитацију јагодинског округа, али је и она прошла без виднијих резултата. Разочаран неповерењем народа, који је избегавао здравствену заштиту, што је др Белони сматрао личним неуспехом, одлучио је да затражи премештај у неко друго место, где би његов рад дао вредније резултате. Међутим, разлог за нагли одлазак др Белонија из Јагодине, поред негативног односа становништва према његовим методама лечења, био је и сукоб са Златаном, механцијом из Јагодине, који је физикуса оптужио да је са женом баштована Вукића, намеравао да истог отрује, јер је дотична жена била докторова „милосница”. Иако је суд окружја јагодинског поменутог Златана механцију, осудио због вређања и напада на јагодинског физикуса, да се „на углед варошана пред Зданијем Примиријелног Суда с 50 шипаја казни”, др Белони је поднео молбу Попечитељству внутарњих дела за премештај у чачанско окружје.⁵

У молби датираној 14. маја 1841. године др Белони је истакао разлоге за ту своју одлуку и навео да би желео да буде премештен у Окружје чачанско, „и њо зашо, шипо сам ја (Белони) пре четири године у Чачку као Лекар војне команде Моравско-подрињске ошипине поверение шамо у већем сипейену добио шако, да би ја као лекар Окружја Чачанског, не само у смипренију лечења болесипи, већој Ошејчестиву ползи био... него зашо, шипо би се с шипм и сипање мое поболшало“.

„Проширење“ за премештај др Белонија Попечитељство внутрњих дела је 23. маја исте године проследило кнезу Михајлу Обреновићу, уз за-

5. Архив Србије (у наставку АС), МУД-с, ф I 180/839; ф I 607/839; ф IV 417/840; НОЈ, ф IV, п-61/839; ф V, п-67/839; ф II, п-55/841; Совјет, 1384/839; АВИИ, п. 14, к. 8, ф. 1, бр. 351; В. Марјановић, *Здравствена култура Јагодине у XIX веку*, Светозарево 1972, стр. 36–38, 52–53, 61–65; Д. Јовановић и др., *Рад др Карла Белонија – првог физикуса округа јагодинског 1839–1841*, Јагодина 1995, стр. 24–40; Љ. А. Поповић, *Шемајизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд 1999, стр. 67.

кључак да „он заслужује да му се сјање његово уколико е могуће побољша, има чести покорној Вашој Свјетлости представити, да би одобрити благоволило, да се истог у Чачанско Окружје за физикуса премести“. Указом SN-565 од 27. маја 1841. године кнез Михаило поставио је др Карла Белонија за физикуса Окружја чачанског „удовљиворавајући његовом прошењу, а сходно представленију Појечителства внутарњих дела... прејоручујући извршењу Указа настојеће“.

Овај указ је био наредба Попечитељству, а сам др Белони је, 30. маја 1841. године, добио декрет у коме се између осталог наводи да је „Његова Свјетлост премилосивви Господар Књаз бац благоволео је на предложеније Појечителства Внутрених дела... Височашиим своим Указом од 27. маја SN-565 преместиши Вас, из Јагодинског у Чачанско окружје за физикуса окружног“. На крају декрета Попечитељство изражава „надежду да ћете се ви (Белони) точним и ревносним извршавањем дужности вашег звања, као и до сад благоволениа Правителства достојним показати“. У службеном огласу, објављеном у „Српским новинама“ од 3. јуна 1841. године, пише да је „Височашиим Књажевским Указом од 27. маја т.г. SN=565 премештен је Доктор Карл Белони из Јагодинског Окружја у Чачанско за Окружног физикуса“.⁶

Први чачански окружни физикус био је др Јован Цомпо, који је на ту дужност постављен 7. августа 1839. године. Пре тога био је, у периоду од 1837. до 1839. године, лекар војне болнице у Пожаревцу. Др Цомпо је у Чачку службовао до 12. новембра 1840. године, када је премештен за физикуса у Крушевац. Разлози за његов премештај леже у незадовољству житеља чачанског краја, чињеницом да се „одавао њијанству, те му народ није дозвољавао калемљење против божиња“. Овим пороком био је паралисан и рад др Цомпа у крушевачком округу, јер се „он сасвим њијанству предао“, па га је, после више жалби Крушевљана Попечитељству внутарњих дела, Апелациони суд у Београду 24. септембра 1841. године, удаљио из државне службе, али му је дозволило приватну праксу, речима „да по вароши Београдској, као Доктор ирактицирајући радиши може...“ Одласком др Јована Цомпа у Крушевац 12. новембра 1840. године, Чачак није имао окружног физикуса, све до доласка др Белонија, 27. маја 1841. године.⁷

6. АС, МУД-с, ф I 54/841; ф III 194/841; ф III 227/841; Српске новине, Београд 3. јун 1841, стр. 81; В. Марјановић, н.д., стр. 66–68.

7. АС, МУД-с, ф III 22/841; Љ. А. Поповић, н.д., стр. 92; М. Владимировић, *Лечења и први лекови у Србији са освртом на пожаревачки крај*, VIMINACVM, 2, Пожаревац 1987, стр. 74; В. Марјановић, *Здравствена култура Крушевца у XIX веку, Крушевац кроз векове*, Крушевац 1972, стр. 170–171.

По „Наси́авленију за окружне лекаре и физикусе“, свакако постављење и премештај морало је бити пропраћено и заклетвом, коју је физикус полагао у присуству свештеника. Заклетва др Белонија је по речима свештеника Поповића положена „по обреду наше восточне цркве“ и дословце гласи:

Закле́тва

Ја долуиодисаниј заклинѐм се свемогућим Богом пред свети́лим његовим крсти́ом и јеванђелијем, да ћу његовој Свеи́лоси́и милоси́и-веи́цему госи́одару књазу србском Михајлу Обреновићу и Ои́шечеси́ву, на сваком месту́ и у свако време веран би́и; да ћу Уси́ав србског књажеси́ва ти́очно и верно набљудава́и, а ћу даи́ум ми и – здава́и се имајућим инсти́рукцијама и законима сани́иеским прои́сима иовинова́и се, болеси́ницима који ми се и́вере, са свима могу худажеси́ва силама у и́моћи би́и, да ћу се сваким начи́ном си́араи́и колико ми силе моје дои́уци́але буду, си́ање јавног здравља у и́вереном ми Окружју храни́и. Заклинѐм се да ћу сиромау као и бога́иом равном ревноси́ију у и́моћ и́рии́цаи́и, да од ревноси́ног ои́ирављања дужности́ окружног физикуса ни и́риси́раси́ијем ни и́ријаи́ељси́вом или неи́ријаи́ељси́вом, ни́и и́ак ми́иом неће одси́уи́и, да ћу и́верену ми званичну и́ајну храни́и, да ћу лекове добро и незадржано у аи́ијекама даи́и и́рави́и, или ако аи́ијеке не буде, сам и́акове и́рави́и, иси́е лекове по узакони́еној и́акси и́родава́и, да ни у каквога неи́раведни си́оразуменија с аи́ијекарима или с оси́алим лекарима нећу си́уи́аи́и, да ћу на законо закли́евање у судејским случајима мненија и сведочанси́ва бези́риси́расно и по моме знању иси́ини́и дава́и, зарази́елну болеси́ надлежати́елси́ву свагде јавља́и и и́руди́и се у часи́ије и наји́осле да ћу све дужности́ мога званија часи́но и оха́ино ои́иравља́и. Тако ми Госи́од Бог и́омогао, као и́ио је ову закле́и́ву набљудавао будем и и́ако се могу о и́оме даи́и одгвор на си́раци́ном суду. Заклучавајући ову моју закле́и́ву, целивам слово и крси́ си́аси́и́еља нашег Амин.

У Чачку
16. јунија 1841. г.

Физикус Окружија чачанског
докти́ор медицине
Карл Белони“

Друго службовање др Карла Белонија у Чачку, о коме немамо више података, потрајало је свега неколико месеци, од 27. маја до 3. новембра 1841. године, када је премештен у српску престоницу, за физикуса вароши београдске. После одласка др Белонија, Чачак ће, трећег по реду окружног физикуса, чекати све до 17. фебруара 1843. године, када је на ову дужност постављен др Јосиф Јанковић.

Даља каријера др Карла Белонија у најкраћим цртама изгледала је овако: Физикус вароши београдске био је до 23. јула 1845. године, када се поново вратио у војску, поставши „*штабс-доктор или виши војени лекар у Главном војеном штабу*“. У то време управа војске била је у рукама Попечитељства внутарњих дела, а војним, као и цивилним санитетом, руководио је др Емерих Линденмајер. Када је др Линденмајер пензионисан, 1. априла 1859. године, начелник цивилног санитета постао је др Стеван Милосављевић, док је за шефа војног санитета постављен др Белони, који је од 12. марта исте године носио чин мајора.

На челу српског војног санитета др Белони је остао све до пензионисања 1. марта 1877. године, с тим што треба истаћи да је 1. априла 1865. године постао главни лекар I класе, односно да је 1. маја 1875. године унапређен у чин санитетског потпуковника. У првом српско-турском рату 1876/77. године учествовао је као начелник санитета при Министарству војном.⁸

Осим напред наведених његових активности, др Белони је, 1865. године изградио „*Пројекат о организацији санитарске војске*“, а две године касније и „*Пројекат за организацију целокупне Војно-санитарске службе како у мирно, тако и у ратно доба*“. Оба ова предлога нису наишла на разумевање власти у Србији.

Поред наведених пројеката и предлога за унапређење војно-санитетске струке, др Белони је написао и три вредна стручна рада – „*Извештај о стању здравља гарнизоне војске*“ (Београд, 1857), „*Поучења за болничарску праксу*“ (Београд, 1866) и „*Према помоћ коју војник војнику има указати при несрећама и опасностима грозећим здрављу и животи њиховом*“ (Београд, 1869).

Иако је 1. марта 1877. године пензионисан, а на његово место главног војног лекара I класе дошао др Филип У. Тајсић, иначе рођени Ча-

8. АВИИ, п.14, к.8, ф.1, бр. 351; Б. Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, Чачак 1968, стр. 446–447; М. Мојсиловић – Р. М. Маринковић, и.д., стр. 36–37, 40; Љ. А. Поповић, и.д., стр. 57, 92, 101; В. Станојевић, *Ликови и дела истакнутих лекара у Србији пре оснивања Српског лекарског друштва*, стр. 34–36; В. Станојевић, *Историја српског војног санитета*, стр. 42–43, 48, 71–72.

чанин, др Карло Белони је, до смрти био „контрактиуални“ (уговорни) војни лекар, служећи у српском цивилном и војном санитету 45 година.

Санитетски потпуковник и главни војни лекар I класе „на раскложењу“ др Карло Белони, умро је у Београду, 8. фебруара 1881. године.⁹

DR KARLO BELONI (1812–1881) AND HIS SERVICE IN ČAČAK

At the beginning of his long-term and successful medical career, a Slovak, dr Karlo Beloni (Levice 1812 – Belgrade 1881), one of the pioneers of the Serbian civil and military health care, had twice been employed in Čačak. First, from 23rd March, 1836 till 6th March, 1837, he was a military doctor with Moravsko-Podrinska command. Secondly, he served as a Čačak district physician from 27th May till 3rd November, 1841. Apart from contagious diseases control and health education, he was engaged in organizing public-health service. In 1877, he was pensioned off as a head of the Serbian military health care, holding the rank of lieutenant colonel.

Ninoslav Stanojlović

Dr KARL(O) BELONI ET SON ACTIVITÉ PROFESSIONNELLE DANS LA VILLE DE TCHATCHAK

Un des pionniers du Service de santé de Serbie, civil et militaire, le Slovaque Karl(o) Beloni (Levice 1812 – Belgrade 1881), travailla à deux reprises, au début de sa carrière de médecin, dans la ville de Tchatchak. Entre le 23 mars 1836 et le 6 mars 1837 il remplissait la fonction de médecin militaire auprès du commandement des régions situées dans les bassins de la Morava et de la Drina. Pour la seconde fois, son séjour dans la ville de Tchatchak dura du 27 mai au 3 novembre 1841, période au cours de laquelle il exerça la fonction de médecin du district. En plus de la lutte contre les maladies contagieuses, il s'attachait à organiser le service sanitaire en Serbie et à propager les éléments de l'hygiène dans le pays. Au moment où il fut mis en retraite (en 1877), il avait le grade de lieutenant-colonel et exerçait la fonction de chef du service de santé auprès de l'Armée de Serbie.

Ninoslav Stanojlović

9. АВИИ, п.14, к.8, ф.1, бр. 351; В. Станојевић, *Историја српског војног санитета*, стр. 847; V. Stanojević, Beloni Karlo, *Enciklopedija Jugoslavije*, 1, Zagreb 1980, стр. 555; *Службени војни лист*, бр. 7, Београд 18. фебруар 1881, стр. 126.

Др Карло Белони (1812-1881)